

El edificis industrials de Canet de Mar

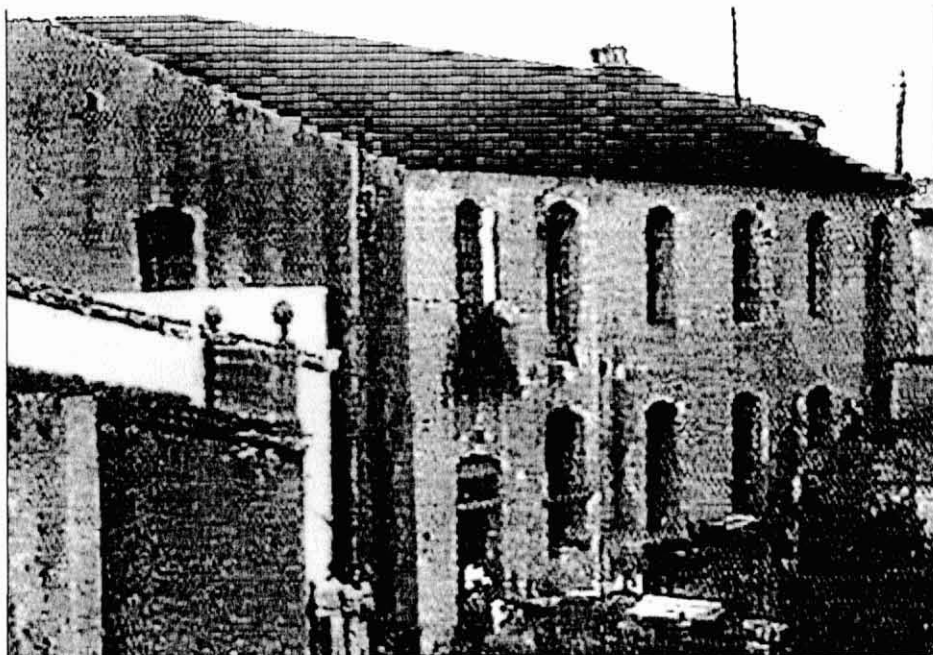
JOAN BALLART CLOS

Els edificis industrials de Canet

Hi ha una sèrie d'activitats que a nosaltres, els canetencs, ens han marcat al llarg de la nostra història de forma gairebé indeleble com a poble i han configurat la nostra personalitat. Com encertadament senyalava el nostre amic en Josep Rovira, hi han hagut uns temps en els que els canetencs, de forma col·lectiva, han estat pioners i han destacat en unes èpoques que qualifica com a Temps de la Terra, Temps de Mar, Temps d'Amèrica, Temps de les Indústries, etc.

Avui tractarem de donar un cop d'ull a les indústries, contemplant-les des de la vessant dels edificis més notables que es van anar bastint per a desenvolupar aquesta activitat i que han deixat la seva empremta a la configuració de la vila.

Els precedents de la indústria local, cal buscar-los a les acaballes de l'Edat Mitjana i començaments de la Moderna, quan Canet no era més que un petit llogarret habitat per unes poques famílies, dedicades a la pesca i al conreu de les terres de sequer. Llavors era habitual que els més emprenedors muntessin un rudimentari teler amb el que poder fer la roba de la casa i les veles de les seves petites embarcacions. Es posaven a treballar en el teler quan les inclemències del temps els impedièren de sortir en mar o al

Fàbrica El Corral, situada a l'entrada del barri del Castellet.

conreu de la terra. Els llibres de l'Arxiu Parroquial en donen bon testimoni quan senyalen els oficis dels fidels, entre els que és habitual trobar els teixidors i els corders.

Edificis industrials del segle XVIII

Com és natural, aquells primers teixidors no necessitaven bastir cap edifici industrial, ja que es conformaven amb muntar el teler a l'entrada de casa seva i ja en tenien prou. Els que podem qualificar com a primers edificis industrials d'aquell temps, són els que es van dedicar a proveir les necessitats alimentàries de la població, llavors en ple creixement i van ser els molins fariners. El viatger Francisco de Zamora, ens dona testimoni del molí de vent situat a dalt del turó de la Timba i

segons diu a la seva crònica, bastit el 1785. El buc d'aquest molí, avui dia el podem contemplar després de la restauració que se li va fer el 1981.

També d'aquell temps són els molins hidràulics que aprofitaven el curs d'aigua procedent de mina: el Molí de Dalt situat a l'horta de can Rossega, el del Mig al torrent dels Lledoners en el lloc que després seria fàbrica Maynou i finalment el Molí dels Pobres ja a la vora del Camí Ral. Lamentablement, dels tres molins d'aigua, avui dia no en queda res.

Igualment d'aquell temps, la família dels Clausell que ja destacaven per les seves activitats marítimes i comercials de Canet amb Cadis i la Carrera d'Índies, van aixecar la que podem considerar la primera nau industrial canetenca, la que coneixíem com «el Corral» al carrer del Romaní. No anem ara a rememorar la història d'aquest

Fàbrica «El Vapor Vell», a la carretera. Foto de 1931

edifici, prou comentada al fascicle 8 del «Sot de l'Aubó», just quan s'estava enderrocant.

Edificis industrials del segle XIX

Abans de l'arribada de la Revolució Industrial, la força motriu utilitzada per a moure tota mena de telers era l'esforç del mateix teixidor, i així es va mantenir a Canet durant la primera meitat del segle XIX, amb el tarannà dels modestos artesans, dins les dues especialitats dels teixidors a la plana i els de punt. El vapor, com a força motriu que va imposar la Revolució Industrial, va arribar a Canet cap el 1870 i va representar el pas de l'artesania a la industrialització. Entre les naus industrials corresponents a aquest període podem destacar les següents:

El «Vapor Vell»

Aquesta iniciativa va correspondre a Jaume Sadó, un fabricant barceloní que cap a l'any 1870 va

decidir venir a instal·lar-se a Canet, degut a que la seva fàbrica del carrer de Sant Pau de Barcelona no disposava d'espai per a poder-se expandir i a Canet comptava amb l'experiència dels teixidors locals. Va fer bastir el gran edifici que hem conegut amb el popular nom del «Vapor Vell», situat al peu de la Carretera i començà a fer treballar els telers, moguts per una màquina de vapor de 60 cavalls. Jaume Sadó comptava prèviament amb un prestigi ben guanyat per la qualitat dels seus teixits adomassats i al venir a Canet en va anar guanyant encara més, de forma que va decidir treballar amb el nom comercial de «La Canetenca». Al l'any 1885, el negoci va ser traspassat a Josep Casals, que va mantenir el mateix nom comercial, així com la producció clàssica dels teixits adomassats i manteleria. El prestigi de la firma es va mantenir al màxim nivell, participant a la Exposició Universal de Barcelona de 1888 en la que va guanyar la Medalla d'Or. Finalment, l'any 1899, Josep

Casals va decidir anar-se'n a establir a Barcelona i els dos-cents treballadors que hi havia es van quedar sense feina.

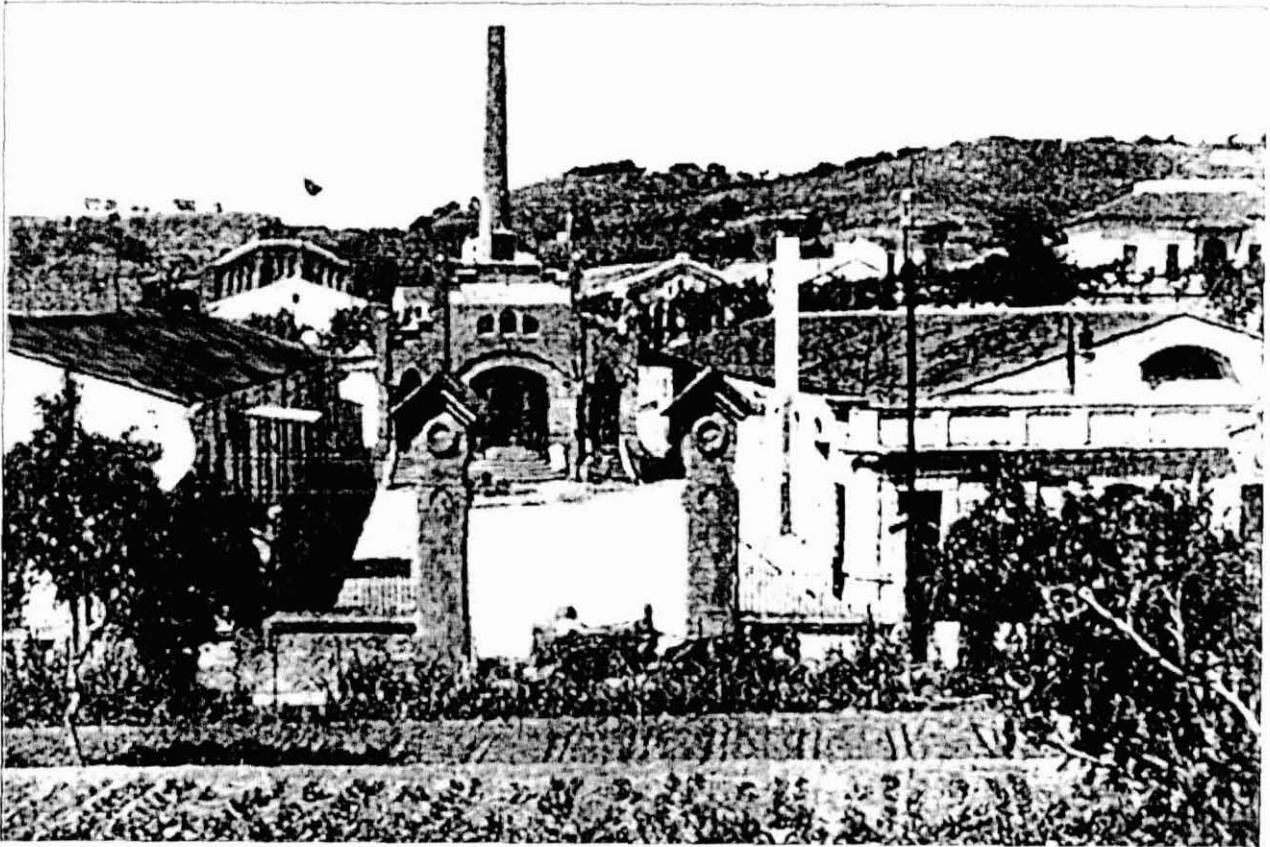
Tot seguit vàries empreses es van anar allotjant al Vapor Vell, com J. Crusellas o Bernadell, però no van tenir continuïtat, fins que a l'any 1910, en Jaume Romagosa, al davant d'un grup de socis, torna a donar vida al Vapor Vell amb una activitat diferent de l'anterior, encetant la dels teixits de punt que llavors agafava una gran embranzida.

Així es va mantenir per espai de més de seixanta anys, sent una de les empreses capdavanteres del país i acreditant la marca comercial «Dogo», fins que el foc del setembre de 1973 ho va arrasar tot.

El «Vapor Nou»

Arquitecte: Josep Puig i Cadafalch
En Joan Carbonell Paloma havia començat modestament amb uns telers xerrics instal·lats a la seva casa del carrer Ample. El 1890 es va associar amb Jaume Susagna, formant la raó social Carbonell i Susagna i es van traslladar al nº 37 del mateix carrer, al local en el que uns anys més tard, s'instal·laria el primer cinematògraf de Canet. L'empresa anava agafant volada i a l'any 1892 ja comptava amb una seixantena de treballadors, de manera que el nou local també es quedava petit. Llavors van decidir bastir una nova fàbrica en els terrenys del carrer d'en Mora, compresos entre el torrent dels Lledoners i el futur passeig de la Misericòrdia, llavors encara no existent.

El conjunt estava format bàsicament per dues grans naus situades simètricament respecte a l'edifici central, del que en destacava la seva façana bellament resolta en estil modernista i que encara podem admirar al davant del gran pati central. Aquest edifici central estava destinat al vapor, que era el cor de la fàbrica. A la seva part posterior, quasi a tocar del futur passeig de la Misericòrdia, s'aixecava la impressionant xemeneia de la caldera i així, el

El Vapor Nou, la fàbrica de can Carbonell

poble va començar a batejar la nova fàbrica com el «Vapor Nou». Les dues naus principals, destinades a sales de màquines i confecció, rebien la força motriu que proporcionava la màquina de vapor de l'edifici central. Es disposava també de naus auxiliars per a magatzems. L'edifici d'oficines, en principi era el que hem conegut una colla d'anys com a vivenda-porteria, a ma dreta de l'entrada principal. El gran complex era inaugurat l'any 1899.

L'autor del projecte va ser l'arquitecte Josep Puig i Cadafalch, tot i que erròniament algunes publicacions, entre elles algunes de municipals, l'adjudiquen a Lluís Domènech i Montaner i d'altres al seu fill Pere Domènech i Roura. No es tracta de restar mèrits a ningú, però s'ha de reconèixer a cada un els seus mèrits.

El 1902, el fundador i ànima de l'empresa en Joan Carbonell Paloma, es veu obligat a abandonar, quedant la indústria en mans d'en Jaume Susagna, que s'associa amb el banquer Ferrer i formen la raó social Susagna i Ferrer. Això dura poc temps ja que el 1906 fan fallida. Se segueixen

els tràmits judicials posant el complex industrial en pública subhasta i el 1908 torna a ser adquirit per en Carbonell.

Passats els anys, la fàbrica es va dividir entre els dos fills del fundador, en Joan i en Joaquim Carbonell Reverter. Un fet accidental va ser la gran explosió de la caldera, ocorregut cap a meitat de la dècada dels 40 i que va fer miques la gran xemeneia, sense que miraculosament ningú hi prengué mal.

La nau del costat del carrer d'en Mora va ser comprada a la dècada de 1960 per muntar-hi la secció de mitjans de Isidre Jover i Cia. Amb aquest motiu va ser totalment modificada, perdent-se una part dels valors arquitectònics del conjunt. La nau del costat Nord junt amb l'edifici central, llavors destinat a oficines, encara va continuar treballant uns anys més, a càrrec de l'Enric Carbonell Floris, nét del fundador. Finalment es va vendre i ha passat per varies mans portant una activitat molt irregular.

Avui dia el podem continuar admirant, encara que bastant malmès. Seria convenient una actuació urgent si no es vol perdre

aquest important patrimoni arquitectònic.

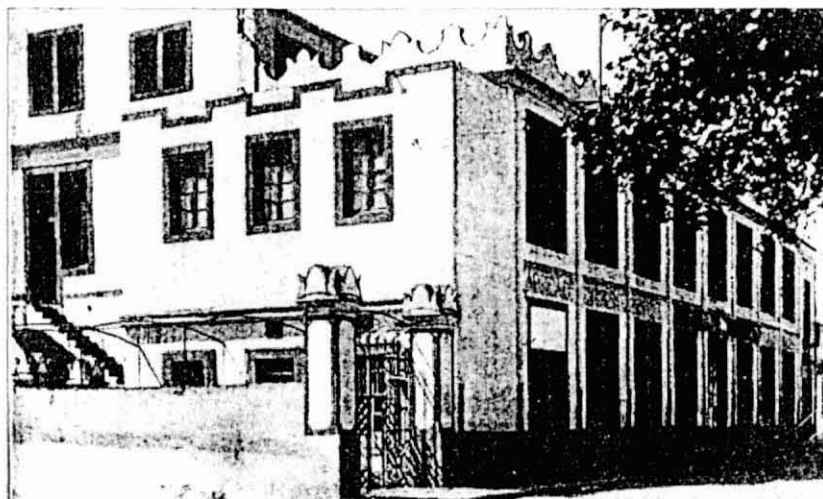
Nota: Hem d'agrair a l'amic Enric Carbonell Serra, besnét de Joan Carbonell Paloma, les dades que ens ha facilitat sobre aquesta indústria.

Edificis industrials del segle XX

La segona fàbrica d'en Joan Carbonell Paloma (després segona fàbrica Romagosa)

La fàbrica del «Vapor Nou» anava prenent una gran embranzida com ho demostra que quan es va inaugurar comptava amb 24 telers, mentres que al cap de dos anys ja en disposava de 130, la majoria circulars. Malgrat tot, a l'any 1902 els dos socis parteixen peres. En Susagna es queda el «Vapor Nou» i en Carbonell té que marxar i s'instal·la provisionalment al carrer d'Avall, en el local que havia estat fàbrica de can Maynou i que bastants anys després seria garatge de cal Drapaire.

Mentrestant, en Carbonell comença a bastir la seva nova fàbrica. El seu emplaçament era a tocar de l'estació del tren entre la

Fàbrica Romagosa, situada a la carretera

via i la carretera. També aquest era un bon edifici industrial, amb menys planta superficial que l'anterior però quedava compensat per les seves tres plantes d'alçada. No s'hi va quedar massa temps en Carbonell a aquesta segona fàbrica, ja que el 1908 se li va presentar l'ocasió de tornar a adquirir el «Vapor Nou» per la fallida que havia fet el seu antic soci en Jaume Susagna. D'aquesta manera en Joan Carbonell tornava als seus orígens del Vapor Nou, mentre que la que va ser, per poc temps segona fàbrica Carbonell, seria uns anys després venuda per a instal·lar-hi la segona fàbrica Romagosa.

La fàbrica de can Quirreta

Arquitectes: Lluís Domènech i Montaner i Pere Domènech i Roura
Els antecedents d'aquesta indústria son de l'any 1894, quan s'associen els germans Jover (popularment coneguts pels Quirretes) amb en Francesc X. Serra Font, formant la raó social Jover i Serra. Compren uns pocs telers circulars i els instal·len en un antic i petit local del carrer de Sant Benet. L'empresa va anar agafant volada i el local es queda petit, de forma que adquireixen un gran terreny comprès entre la riera del Pinar, el carrer d'en Mora i el futur passeig de la Misericòrdia, amb la intenció de bastir-hi la nova fàbrica. El 1900 celebren la coberta de la imponent nau central, mentre continuen treballant apretats al carrer de Sant Benet.

El trasllat definitiu a la nova nau de la riera del Pinar es produeix el 1903. L'autor del projecte és Lluís Domènech i Montaner.

Posteriorment es va anar engrandint, destacant per la seva bellesa l'edifici modernista destinat a oficines, segons projecte d'en Pere Domènech i Roura, inaugurat el 1910.

Fins el 1922 l'empresa treballa a nom de Jover i Serra. Curiosament, a partir del 1923 l'empresa gira exclusivament a nom del soci Francesc X. Serra, fins a l'any 1928 en que es retira per raons d'edat. Llavors l'empresa queda totalment en mans de la família Jover i es constitueix la nova raó social Isidre Jover i Cia.

A la dècada de 1960 va experimentar una gran expansió, propiciada pel seu impulsor l'Enric Jover amb la marca comercial «Pulligan». Es va remodelar totalment la gran nau central i es van comprar edificis industrials dels voltants per donar cabuda a la forta expansió. Alguns dels edificis adquirits en aquest temps van ser la fàbrica Atlanta del carrer d'en Mora, una de les naus de la fàbrica Carbonell a la que s'hi va traslladar la fabricació de mitjons, la fàbrica Fors del carrer d'Enric Jover a la que, un cop engrandida, s'hi van traslladar els Cottons que eren com qui diu la joia de la corona i les tricotoses, la fàbrica de cal Notari a la que s'hi traslladaren les circulars, etc. etc. El nombre de treballadors passava del miler. I així va continuar fins a la presentació de l'expedient de

suspensió de pagaments de l'any 1985, que finalment es va resoldre amb la conversió en Societat Anònima Laboral i una forta reducció de plantilla.

La central elèctrica

No podem passar per alt la transcendència de l'electricitat per Canet, ja que va ser una de les primeres poblacions catalanes en les que funcionà una central de producció d'energia elèctrica. Aquest fet va incidir molt favorablement en el desenvolupament de les moltes petites i mitjanes indústries que en aquells moments s'estaven transformant, passant dels telers manuals als motoritzats, amés d'abastar a les cases particulars i l'enllumenat públic. La inauguració de la central va ser pel novembre de 1908 amb motiu de la visita del rei Alfons XIII, muntant-se un espectacular enllumenat a la riera de Sant Domènec a base de bombetes i arcs voltaics, que va deixar a tothom bocabadat.

La central es trobava situada al popularment conegut pel barri de Sant Roc, a l'entrada de la vila venint d'Arenys, en uns terrenys entre la via del tren i la carretera que els industrials Pere Llauger i Josep Garcia havien comprat el 1897 per muntar-hi la seva indústria de filatura i teixits a la plana. Un cop en marxa la seva indústria tèxtil amb els seus propis generadors d'energia elèctrica, van veure l'oportunitat de facilitar-ne a l'exterior, lo que va constituir tot un èxit.

Després de successives ampliacions per la creixent demanda, comptava amb varis motors de gas pobre que eren els que accionaven sis grans dinamos per a la producció de l'energia elèctrica en forma de corrent continu. La potència disponible per ser subministrada al poble, un cop cobertes les necessitats del propi complex tèxtil, era de 600 HP.

L'escorxador municipal

Arquitecte: Eduard Ferrés i Puig
El primitiu escorxador municipal del segle XIX es trobava adossat a la Torre de Mar i tal com ens

explica el Dr. Marià Serra en el seu Dietari, no devia estar en masses bones condicions, ja que un dia del 1899 es va ensorrar. D'aquí van venir desacords sobre la construcció d'un de nou, mentre se'n habilitava un de provisional al lloc de l'actual plaça d'en Barris, ocupant a banda i banda de la carretera, que també portava problemes.

El gener de 1908, en Sebastià Barris va pagar a l'Ajuntament els diners necessaris per la compra d'uns terrenys a l'horta de can Perussa, perquè s'hi pogués edificar un nou escorxador que reunís les condicions higièniques de l'època. Així es va fer, encarregant tot seguit el projecte al destacat arquitecte Eduard Ferrés, que el va resoldre amb un bell edifici d'estil de transició entre el modernisme i el noucentisme. Les obres van anar molt depressa, ja que pel novembre del mateix any, el nou escorxador era inaugurat pel rei Alfons XIII.

I així va anar fent les seves funcions, fins que les necessitats sanitàries que ens va portar l'entrada al Mercat Comú el 1985, amb una reglamentació molt exigent en matèria d'homologació d'escorxadors, va fer que s'hagués de clausurar. Avui dia el podem admirar convertit en seu de la Policia Municipal.

La fàbrica Floris i Busquets

Arquitecte: Pere Domènech i Roura

Els precedents d'aquesta indústria ens els dona l'amic Francesc Verdura, a qui l'hi ha arribat per tradició familiar i que no podem deixar de transcriure perquè retrata fidelment la forma de vida de l'època: A meitat del segle XIX, un dels artesans que tenia una petita indústria de mitges era el popularment conegut «avi Tirot», que tenia uns pocs telers a l'entrada de casa seva. En arribar el dissabte, l'home carregava al carro la producció de tota la setmana i la portava a vendre a Mataró. A la fabriqueta l'ajudaven els seus néts, llavors criatures de pocs anys, un dels quals era en Joaquim Floris Codina. En Floris,

format pel seu avi com a bon teixidor i en la disciplina del treball, aviat es posaria pel seu compte i el 1895 s'associa amb Joaquim Reynés de Barcelona per formar l'empresa Floris i Reynés a la riera de Sant Domènec.

En Floris a l'any 1906, ja separat d'en Reynés i llavors associat amb en Busquets, compra una part de l'horta de can Muní, propietat dels Pol, per bastir-hi la nau que encara podem admirar avui dia, obra de l'arquitecte Pere Domènech i Roura, destinada a albergar la nova empresa Floris i Busquets. La gran nau, de 100 metres de llarg per 16 d'ample, destaca per la solució estructural innovadora a l'època, sense cap pilar interior, quedant tota la coberta suportada per les encavallades i els arcs d'obra.

L'any 1943, la Diputació va comprar la nau a la vídua Floris per destinar-la a allotjar la sala de màquines de l'Escola de Teixits, tal com la coneixem avui dia, juntament amb els terrenys annexos que també posseïa i que es van destinar als camps d'esports de l'Escola de Teixits. Aquests antics terrenys esportius, avui els podem veure convertits en aparcament i amb grans projectes municipals per un futur proper.

L'Escola de Teixits de Punt

Arquitecte de la 1ª ampliació: Joan Rubió i Bellver

Arquitecte de l'actual sala de màquines (edifici Floris i Busquets): Pere Domènech i Roura

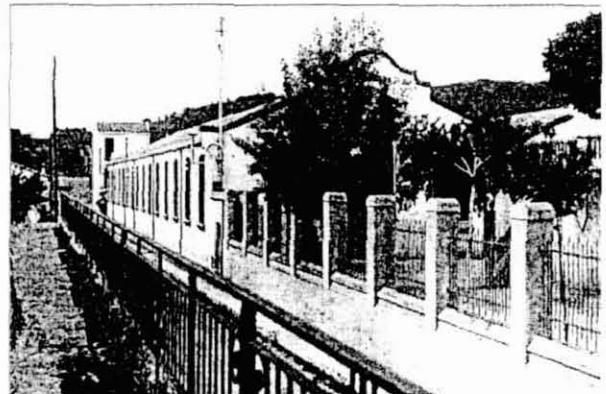
Amb el seu afany de modernitzar el país, l'any 1917, la Mancomunitat de Catalunya convocava concurs entre totes les poblacions catalanes interessades en muntar Escoles Industrials adequades a les necessitats de la població i la seva comarca.

Considerant la forta embranzida que llavors agafava el gènere de

punt a la vila i a tota la comarca, l'Ajuntament de Canet, amb el lideratge d'en Josep Fors Vidal es va abocar en el projecte i el 1918 es concedia l'adjudicació de l'Escola Industrial de Gèneres de Punt, A fi de muntar l'Escola, el 1919 l'Ajuntament compra la casa pairal dels Misser i part de la seva extensa horta, coneguda per can Muní. S'acondiciona el que havia estat la casa pairal, de moment sense ampliacions, per acollir la nova escola que serà inaugurada oficialment el novembre de 1922 per Josep Puig i Cadafalch, president de la Mancomunitat.

No va tenir sort l'Escola en aquesta primera etapa, ja que al cap de poc, amb el cop d'estat de Primo de Rivera i la Dictadura, es va desmuntar tot el que feia olor de catalanisme, s'anul·la la Mancomunitat i bona part de la seva obra i l'Escola es va haver de tancar.

Amb l'acabament de la Dictadura el 1930, l'Ajuntament i el Patronat, altre cop amb l'empenta d'en Josep Fors Vidal, es posen en marxa per reactivar l'Escola. Es renova totalment el parc de maquinària que era insuficient i s'havia quedat obsolet i es convoca concurs per la provisió de Director. El concurs es resol a favor del suís Paul-Emile Muller, que seria la figura clau que li donaria el prestigi internacional que des d'aleshores va anar prenent. La re-inauguració de l'Escola, en aquesta ocasió sota la dependència de la Generalitat, es produeix pel gener de 1932, amb l'assistència del President Macià.

Fàbrica Fors, SA

Fàbrica de J. Jover Llauger

Els projectes no paren i el 1933 es decideix l'ampliació. S'encarrega el projecte a l'arquitecte Joan Rubió i Bellver, deixeble de Gaudí i autor entre d'altres, de l'Escola Industrial de Barcelona. Cal no confondre'l amb el també excel·lent arquitecte Rubió i Tudurí, tal com consta erròniament en algun document municipal. En Rubió i Bellver el resol espectacularment projectant un nou edifici de planta i dos pisos, simètric al ja existent (la casa pairal dels Misser), i relligats entre els dos pel nou edifici central de planta i pis, amb una elegant galeria porticada a la façana. La planta baixa de l'ampliació es destina a sala de màquines, que d'aquesta manera ja no tindrà les estretors del primer edifici.

Acabades aquestes obres, el 1936 esclata la guerra amb la desbandada de molts professors i alumnes. El nou règim dictatorial imposat el 1939, a diferència de l'anterior Dictadura de Primo de Rivera, no va ofegar l'Escola. Evidentment es va produir la repressió sobre el personal no afecte al règim, l'exili d'alguns dels elements més valuosos com en Josep Fors, la modificació dels plans d'estudi, etc. Amb la Generalitat suprimida, l'Escola passava a dependre de la Diputació, però el mateix any 1939 tornava a funcionar amb el prestigiós Paul-Emile Muller retornat a les seves funcions de Director, de les quals havia estat destituït en el temps de la guerra. Indubtablement, la bona acollida

que va donar el nou règim dictatorial a l'Escola va ser propiciada pels industrials tèxtils locals i comarcals, necessitats com estaven de tècnics i operaris amb una bona formació. Continua el creixement de l'Escola i, l'any 1943 es produeix la seva última gran expansió. La Diputació acorda la compra de la gran nau Floris i Busquets, que ja hem comentat en parlar d'aquesta indústria.

La fàbrica de cal Notari

Arquitecte: Pere Domènech i Roura

Aquesta empresa va néixer el 1928, formada pels socis Joan Jover Llauger (de cal Notari), Josep Verdura Mora (de can Nan), Carles Mora (de cal Truqui), Tamis i Josep Dotras Mas, treballant amb el nom de Tamis, Jover i Cia. Van començar llogant el local del carrer Ample núm. 37, en el qual muntaren la seva fàbrica de gèneres de punt, llavors de dimensions modestes, però que aviat anà prenent envergadura.

L'any 1929 pleguen els socis Dotras i Tamis i es constitueix la nova societat formada pels tres socis restants i s'instal·len a la gran nau que s'han fet bastir al carrer del Ravalet, dissenyada per l'arquitecte Pere Domènech Roura, on disposen a més a més del gran terreny d'horta que encara podem veure fins a la riera del Pinar.

La nova empresa comença a girar a nom de Joan Jover Llauger. Al cap de poc, l'any 32, Josep

Verdura morí ben jove i el 36 amb la Guerra Civil, Jover era assassinat.

Després de la guerra, l'any 1941, Carles Mora se separa de l'empresa de mutu acord entre les parts, quedant l'accionariat en mans de Joan Jover Andreu i Rita Verdura Cruixent, fills respectivament dels dos socis fundadors i dirigida conjuntament pel mateix Joan Jover i per Joan Flotats, marit de la Rita Verdura. L'empresa continuà funcionant a bon ritme, imposant la marca «Club», que agafà un bon prestigi per la qualitat dels seus articles.

I així fins l'any 1966, en què per la crisi causada per la introducció de les noves fibres tèxtils que obliguen a una renovació total de maquinària, complicat amb la mort d'en Joan Flotats a una edat prematura, aconsellen la venda de l'empresa a Isidre Jover i Cia.

Nota: El nostre agraïment a l'amic Josep Mª Flotats Verdura, nét d'un dels socis fundadors, per les dades que ens ha aportat sobre aquesta indústria.

Fins aquí algunes de les dades dels edificis industrials que hem considerat més representatius de tota una època i que han marcat el desenvolupament de la vila. Sens dubte ens n'hem deixat un quants, pel que en demanem disculpes. Per ara haurem de deixar-ho per una altra ocasió, mentre assistim impotents al desmantellament del poc que en queda de totes aquestes indústries que tant han significat per la nostra vila.

Joan Ballart Clos

Documentació utilitzada:

- «Diario de los viajes hechos en Cataluña» de Francisco de Zamora. 1787
- «Fàbriques i empresaris» de Francesc Cabana
- «Josep Puig i Cadafalch, l'arquitectura entre la casa i la ciutat» de la Fundació Caixa de Pensions
- «Josep Puig i Cadafalch» de Lluís Permanyer. Edicions Polígrafa
- «Història de l'Escola de Teixits» d'Òscar Figuerola i Olga López
- Revista «La Voz del Género de Punto»
- Revista «Pedracastell»
- Revista «La Costa de Llevant»
- Dietari del Dr. Marià Serra
- Arxiu Municipal de Canet. Matricula industrial